

Hanna Paluszkiewicz

Warunkowe umorzenie postępowania w projekcie k.p.k.

Palestra 38/12(444), 53-62

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Warunkowe umorzenie postępowania w projekcie k.p.k.

Oczekiwane od dawna zmiany prawa karnego, także procesowego, wydają się być kwestią najbliższych miesięcy. Zespół Prawa Karnego Procesowego przy Komisji do Spraw Reformy Prawa Karnego zakończył już prace nad nowym Kodeksem postępowania karnego. Owocem kilkuletniej pracy Zespołu jest przedstawiona w maju 1994 roku ostateczna wersja projektu k.p.k.

Celem poniższych rozważań, prowadzonych w oparciu o tę ostatnią wersję projektu k.p.k., jest ukazanie Czytelnikowi, jak kształtować się będzie droga procesowa decyzji o warunkowym umorzeniu postępowania karnego na tle projektowanych zmian.

Uprawnienia do stosowania warunkowych umorzeń

Przyznanie prokuratorom kompetencji do decydowania o warunkowym umorzeniu, a zatem do podejmowania decyzji o charakterze materialnym, było kwestionowane od momentu wprowadzenia tej instytucji do prawodawstwa polskiego¹. W latach osiemdziesiątych, w trakcie szczególnie ożywionych dyskusji nad kształtem przyszłych ustaw karnych, kontrowersje powróciły². W projekcie nowego Kodeksu postępowania karnego zwyciężyła koncepcja wyłączności sądu w zakresie orzekania o warunkowym umorzeniu. Kolejne wersje projektu, powstałe w latach 1992, 1993 i 1994, różniły się między sobą w zakresie trybu podejmowania decyzji o warunkowym umorzeniu. Zasada jednak pozostała niezmienna – jedynym organem uprawnionym do stosowania warunkowego umorzenia będzie sąd, który będzie mógł

stosować ten środek odpowiedzialności karnej zarówno na posiedzeniu przed rozprawą, jak i na rozprawie.

Wniosek prokuratora o zastosowanie przez sąd warunkowego umorzenia

Autorzy projektu k.p.k. uznają materialnoprawny charakter warunkowego umorzenia, traktując je jako swoistą sankcję za popełnienie przestępstwa³. Art. 330 k.p.k. w proponowanym przez twórców projektu brzmieniu stanowi, iż stosowanie tej instytucji jest możliwe tylko po spełnieniu warunków określonych w art. 65 projektu k.k.⁴. Stwierdzenie istnienia przesłanek materialnoprawnych, umożliwiających warunkowe umorzenie, może nastąpić w toku postępowania przygotowawczego. Redakcja art. 330 projektu k.p.k. pozwala przypuszczać, że w takiej sytuacji od uznania prokuratora będzie zależeć, czy wniesie

on w sprawie akt oskarżenia, czy też zamiast niego sporządzi i skieruje do sądu wniosek o warunkowe umorzenie postępowania karnego. Taki wybór jest jednak możliwy jedynie na etapie postępowania przygotowawczego, o czym świadczy wyrażona *expressis verbis* w art. 12 § 1 projektu zasada skargowości postępowania sądowego.

W pierwotnej wersji projektu nie przewidywano osobnego wniosku o zastosowanie warunkowego umorzenia. Zakładano, że wystarczający będzie zapis dający prokuratorowi, uznającemu celowość warunkowego umorzenia, prawo zamieszczenia w akcie oskarżenia stosownego wniosku. Prokurator miał zatem sporządzać akt oskarżenia, będący podstawą do rozpoznania sprawy na rozprawie w sytuacji, gdyby nie uwzględniono załączonego doń wniosku o warunkowe umorzenie. Ostateczna wersja projektu uprościła jednak tę procedurę. Prokurator zamiast aktu oskarżenia sporządzać będzie samodzielny wniosek o warunkowe umorzenie. Projekt stanowi, iż przepisy odnoszące się do aktu oskarżenia mają odpowiednie zastosowanie także do wniosku o umorzenie warunkowe. Porównanie konstrukcji obu tych pism procesowych (aktu oskarżenia i wniosku o warunkowe umorzenie) wskazuje zresztą na wyraźne ich podobieństwo i to nie tylko pod względem formy, ale i treści. Skutki procesowe, jakie wiążą się z wniesieniem do sądu któregośkolwiek z tych pism, świadczą o realizacji zasady skargowości postępowania sądowego. Twórcy projektu przyjęli, iż z chwilą wplynięcia aktu oskarżenia (lub wniosku o umorzenie) do sądu, organ ten zobowiązany jest do rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialno-

ści oskarżonego za zarzucany mu czyn zabroniony. Tym samym wniosek prokuratora o zastosowanie warunkowego umorzenia jako swoistej sankcji prawa karnego za popełnienie przestępstwa pełni nie tylko funkcję bilansującą postępowanie przygotowawcze, ale również stanowi dla sądu wiążące go określenie zakresu rozpoznania sprawy.

Wniosek o warunkowe umorzenie musi – podobnie jak akt oskarżenia – zawierać dane personalne oskarżonego, informacje o zastosowaniu środka zapobiegawczego, dokładny opis zarzucanego czynu, jego kwalifikację prawną, wskazanie wysokości wyrządzonej czynem szkody oraz wskazanie właściwego sądu i trybu rozpoznania sprawy (art. 330 § 2 w zw. z art. 327 § 1 projektu). Pewne uproszczenia przewiduje projekt jedynie w zakresie uzasadnienia wniosku, gdyż wymaga się, by prokurator wskazał na dowody niewątpliwej winy oskarżonego oraz okoliczności przemawiające za warunkowym umorzeniem postępowania. Prokurator wnoszący o zastosowanie przez sąd art. 65 projektu k.k.⁵ ma możliwość zaproponowania czasu trwania próby, rodzaju obowiązków, jakie powinny być nałożone na oskarżonego oraz określenia sposobu sprawowania dozoru w okresie próby.

Wspomniany wyżej wymóg, by wniosek o warunkowe umorzenie zawierał niektóre z elementów charakterystycznych dla aktu oskarżenia, jest zrozumiały wobec przyjęcia przez projektodawców założenia, że w wypadku, gdy nie dojdzie do podjęcia decyzji na posiedzeniu, sąd skieruje sprawę na rozprawę. Wówczas wniosek prokuratora zastąpi akt oskarżenia, a prokurator w terminie 7 dni „uzupełni” go, wskazując sądowi

listę osób, których wezwania żąda oraz przedstawiając wykaz innych dowodów, których przeprowadzenia na rozprawie domaga się⁶. W ten sposób wniosek, zrównany w treści z aktem oskarżenia, będzie mógł stać się podstawą rozpoznania sprawy na rozprawie. Przyjęcie takiego rozwiązania potwierdza tezę, iż prokuratorski wniosek o warunkowe umorzenie postępowania w odczuciu projektodawców ma stanowić realizację zasady skargowości, staje się bowiem wnioskiem (skargą) uprawnionego oskarżyciela o przeprowadzenie przez sąd danego postępowania. Wniesienie przez prokuratora wniosku o warunkowe umorzenie powoduje także skutek procesowy w postaci zawisłości sprawy (litispendencja).

Tryb postępowania po wniesieniu wniosku do sądu

Wniosek o warunkowe umorzenie postępowania przesyłany jest wraz z aktami sprawy i wszystkimi załącznikami do sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Do wniosku należy załączyć jego odpis dla oskarżonego. Prokurator sam nie podejmuje decyzji o doręczeniu wniosku oskarżonemu, ma jedynie obowiązek zawiadomić oskarżonego o przesłaniu go do sądu⁷. Takie rozwiązanie ustawowe powoduje, że oskarżony od momentu otrzymania informacji, że w jego sprawie możliwe jest warunkowe umorzenie, ma sposobność określenia swego stosunku do takiej decyzji procesowej. Może wyrazić swoją dezaprobatę, tj. nie wyrazić zgody na warunkowe umorzenie, bądź też podjąć próby porozumienia się z pokrzywdzonym w zakresie naprawienia szkody wyrządzonej

przestępstwem lub też innego zadośćuczynienia. Przybliżeniu tych kwestii poświęcone zostaną uwagi w dalszej części opracowania.

Projekt kodeksu w sposób wyraźny równoważy uprawnienia procesowe oskarżonego i pokrzywdzonego. Widoczne jest to również w zapisie o konieczności powiadomienia pokrzywdzonego o przesłaniu do sądu wniosku o warunkowe umorzenie. Wymóg ten dotyczy nawet instytucji lub osoby zawiadamiającej o popełnieniu przestępstwa. Projekt przewiduje także konieczność pouczenia pokrzywdzonego o uprawnieniach związanych z dochodzeniem roszczeń majątkowych.

Złożenie do sądu wniosku o warunkowe umorzenie powoduje (o czym była mowa wyżej) skutki zbliżone do tych, jakie wiążą się z wniesieniem aktu oskarżenia. W zakresie formalnym wniosek, podobnie jak akt oskarżenia, podlegać będzie wstępnej kontroli. Sprawować ją będzie prezes sądu, do którego sprawa została wniesiona, a przedmiotem badania będzie wniosek jako pismo procesowe. Wniosek prokuratora o zastosowanie warunkowego umorzenia poddany zostanie również kontroli merytorycznej, prowadzonej przez sąd⁸ pod kątem ustalenia zupełności postępowania przygotowawczego, jak również prawidłowości w ustaleniu zakresu podmiotowego oskarżenia. Projekt k.p.k. przewiduje bowiem możliwość zwrotu wniosku prokuratorowi w celu uzupełnienia śledztwa lub dochodzenia, a także w celu rozszerzenia postępowania na czyny innych osób – art. 338 projektu.

Wracając do kontroli formalnej skargi należy podkreślić, że sprowadzać się ona będzie do ustalenia, czy wniosek spełnia

wymogi takie, jak: właściwe oznaczenie organu będącego adresatem pisma, oznaczenie wnoszącego, zamieszczenie daty i podpisu składającego pismo. Wspomniany już art. 330 projektu k.p.k. nakazuje odpowiednie stosowanie do wniosku o umorzenie przepisu art. 329, określającego treść aktu oskarżenia. W związku z tym kontrola formalna dotyczyć będzie także spełnienia innych warunków stawianych przez ustawodawcę aktowi oskarżenia.

Konsekwencją braków o charakterze formalnym (do których art. 331 projektu zalicza również niedołączenie wymaganej liczby odpisów) jest zarządzenie prezesa sądu o zwrocie wniosku prokuratorowi. Możliwość zwrócenia prokuratorowi wniosku do uzupełnienia, jak również przewidziany w art. 338 i 339 projektu k.p.k. zwrot sprawy do postępowania przygotowawczego pozostają w ścisłym związku z zasadą skargowości i tylko ta okoliczność uprawnia nas do łącznego omawiania tych dwóch różnych zagadnień. Interesujące jest to, jak projektodawcy uregulowali kwestię dysponowania skargą po jej zwrocie. W dzisiejszym stanie prawnym po zwrocie sprawy nieograniczonym jej dysponentem staje się oskarżyciel publiczny (art. 300 i 344 k.p.k.), który może nawet podjąć decyzję o umorzeniu postępowania karnego. Zwrot aktu oskarżenia prokuratorowi, co należy stanowczo podkreślić, nie jest zwrotem sprawy. W razie nieuzupełnienia przez oskarżyciela publicznego aktu oskarżenia w ustawowym terminie, prezes przekazuje sprawę na posiedzenie, a sąd zazwyczaj podejmuje decyzję o umorzeniu postępowania z powodu braku skargi uprawnionego oskarżyciela. Projekt natomiast przyjmuje, iż prokura-

tor, w razie zwrócenia mu aktu oskarżenia (wniosku) w celu usunięcia braków formalnych, o ile nie wnosi zażaleń na takie zarządzenie prezesa, jest zobowiązany poprawić lub uzupełnić akt oskarżenia (wniosek), a następnie ponownie wnieść go do sądu. W ten sam sposób rozstrzygnięto również kwestię zwrotu sprawy prokuratorowi w celu uzupełnienia postępowania przygotowawczego. Projekt k.p.k. nie pozostawia prokuratorowi ani możliwości ponownego wniesienia tego samego, niepoprawionego, czy też nieuzupełnionego wniosku, ani też dysponowania skargą po zwrocie sprawy. Nie ma tym samym możliwości, by prokurator np. sam podjął decyzję o umorzeniu postępowania⁹.

Art. 331 § 3 projektu k.p.k., nakładając na prokuratora obowiązek wniesienia do sądu wniosku po jego uzupełnieniu lub poprawieniu, zakreśla przy tym termin, uznając, że czynność ta winna być dokonana w terminie przewidzianym dla usunięcia braków, tj. w ciągu 7 dni. Obowiązek, o którym mowa wyżej, dotyczy jednak tylko tych sytuacji, w których prokurator nie wniósł zażaleń na decyzję prezesa o zwrocie wniosku.

Dopiero wówczas, gdy wniosek odpowiada warunkom formalnym, prezes sądu zarządzić może jego doręczenie (w odpisie) oskarżonemu. Jednocześnie wzywa go do składania w terminie 7 dni wniosków dowodowych oraz poucza o prawie wniesienia w tym samym terminie pisemnej nań odpowiedzi. Redakcja przepisu art. 332 projektu k.p.k. nie daje wskazówki, czy prezes doręcza odpis wniosku również pokrzywdzonemu. Z art. 329 § 2 projektu wynika, iż na prokuratorze ciąży obowiązek zawiadomienia pokrzywdzonego o przesłaniu do

sądu wniosku o warunkowe umorzenie postępowania. Stworzono więc sytuację następującą: pokrzywdzony wie, że sprawa może zakończyć się warunkowym umorzeniem, ale nie zna propozycji prokuratora co do np. sposobu naprawienia wyrządzonej mu szkody, nałożenia innych obowiązków na oskarżonego, albowiem nie otrzymał wniosku i nie zna jego treści. Widoczne w dalszych regulacjach tendencje projektodawców, zmierzające do bardziej aktywnego włączenia pokrzywdzonego w proces, zwiększenia jego wpływu na kształt ostatecznej decyzji o warunkowym umorzeniu (tak należy, jak sądzę, odczytywać art. 335 § 3 projektu) nie są tu wyeksponowane wystarczająco wyraźnie. Skoro stwarza się możliwość porozumiewania się oskarżonego i pokrzywdzonego w kwestii naprawienia szkody lub innego zadośćuczynienia, a jednocześnie dąży się do maksymalnego uproszczenia i przyspieszenia postępowania, byłoby celowe doręczenie również pokrzywdzonemu odpisu wniosku o warunkowe umorzenie. Poznałby on wówczas wystarczająco argumenty prokuratora wnioskującego o zastosowanie – w miejsce kary – sankcji o innym charakterze, mógłby również przygotować własne propozycje, choćby właśnie w kwestii naprawienia szkody. Ponieważ projekt stanowiąc o możliwości porozumienia się oskarżonego i pokrzywdzonego przemilcza sposób, w jaki to miałyby nastąpić, praktycznie rzecz biorąc porozumienie będzie realne, jeśli strony będą mogły ustalić pewien punkt wyjścia dla „rokowań”. Tę funkcję może z powodzeniem pełnić wniosek o warunkowe umorzenie oraz zawarte w nim propozycje prokuratora. Zwiększając wpływ stron na podjęcie przez sąd decy-

zji procesowej, nie można jednak tracić z pola widzenia charakteru prawnego warunkowego umorzenia postępowania. Jest to przecież nadal sankcja karnomaterialna, stosowana przez organ jurysdykcyjny za popełniony czyn przestępczy.

Odpowiedź oskarżonego na wniosek o warunkowe umorzenie postępowania

Istotnym novum w projekcie k.p.k. jest możliwość wnoszenia przez oskarżonego odpowiedzi na akt oskarżenia. Z mocy art. 330 § 5 projektu możliwość tę ma również oskarżony, któremu doręczono wniosek o warunkowe umorzenie postępowania karnego. Projektodawcy bardzo zdawkowo określili sposób korzystania przez oskarżonego z przyznanego mu uprawnienia, stanowiąc jedynie, że w terminie 7 dni od daty doręczenia ma on prawo wnieść na piśmie odpowiedź. Z uzasadnienia projektu można jednak wnioskować, że nowa instytucja postrzegana jest jako krok w kierunku wzmocnienia zasady kontradyktoryjności. Przyrównuje się ją do przewidzianej w procesie cywilnym odpowiedzi na pozew. W każdym razie cel takiego rozwiązania jest oczywisty – chodzi o stworzenie oskarżonemu możliwości ustosunkowania się do twierdzeń zawartych w akcie oskarżenia lub wniosku o warunkowe umorzenie postępowania. Projektodawcy spodziewają się, że odpowiedź na akt oskarżenia będzie łączyła się z wnioskami dowodowymi oskarżonego. Należałoby oczekiwać, że odpowiedź na wniosek o zastosowanie warunkowego umorzenia będzie również doskonałą okazją do wyrażenia przez oskarżonego stanowiska co do samej

decyzji o warunkowym umorzeniu postępowania lub choćby co do warunków, pod jakimi ma ono nastąpić. Można zatem przyjąć, że „sprzeciw” oskarżonego wobec propozycji warunkowego umorzenia po raz pierwszy może być ujawniony już w odpowiedzi na wniosek. Moment, w którym oskarżony nie wyraża zgody na stosowanie tej instytucji jest istotny, bowiem prezes sądu musi podjąć decyzję, czy wyznaczy w tej sprawie posiedzenie, czy też od razu skieruje sprawę na rozprawę. Rozwiązanie przyjęte przez projektodawców wymaga jednak krótkiego komentarza.

Projekt wprowadza obligatoryjne skierowanie sprawy na posiedzenie w kilku wypadkach. Jest to obok sytuacji takich, jak potrzeba podjęcia decyzji co do tymczasowego aresztowania, co do środków zabezpieczających, także „potrzeba rozważenia kwestii warunkowego umorzenia postępowania” (art. 333 § 1 projektu). Taka redakcja wspomnianego wyżej przepisu budzi pewne wątpliwości. Z jednej strony stanowczo obli-guje się prezesa sądu, by wniósł sprawę na posiedzenie, gdy istnieje potrzeba rozważenia kwestii warunkowego umorzenia, z drugiej zaś niezbyt jasno określa się, co należy zrobić w przypadku negatywnej reakcji na możliwość warunkowego umorzenia, wyrażonej przez oskarżonego już w odpowiedzi na wniosek prokuratora. Z treści art. 335 § 2 projektu można wnioskować, że jedynie sprzeciw oskarżonego wobec decyzji o warunkowym umorzeniu, wyrażony na posiedzeniu, powoduje skierowanie sprawy na rozprawę. Świadczy o tym fakt, że zapis tej treści umieszczono w art. 335 projektu, odnoszącym się do czynności sądu. Pojawia się zatem wąp-

liwość, czy zawsze – nawet gdy oskarżony oponuje przeciwko warunkowemu umorzeniu już w odpowiedzi na wniosek – konieczne jest wyznaczanie posiedzenia dla „rozważenia kwestii warunkowego umorzenia”? Czy wówczas także „zachodzi potrzeba”, o której mowa w art. 333 § 1 projektu¹⁰? Użycie tego zwrotu pozwala przypuszczać, że prezes sądu, zanim wyda zarządzenie o wyznaczeniu posiedzenia, musi wstępnie ocenić sprawę merytorycznie. Nie jest bowiem jasne, czy złożenie przez prokuratora wniosku o warunkowe umorzenie jest jednoznaczne z wyznaczeniem posiedzenia w tej kwestii. Możliwa jest przecież sytuacja, że prokurator wnosząc będzie o warunkowe umorzenie, a oskarżony przekonany o swej niewinności będzie oponował, chcąc rozpoznania sprawy na rozprawie. Sądząc po redakcji art. 333 i 335 projektu nawet brak zgody na warunkowe umorzenie, wyrażony przez oskarżonego w odpowiedzi na wniosek, powodować będzie wyznaczenie posiedzenia. Dopiero w trakcie posiedzenia sąd – po rozważeniu sprzeciwu – skieruje sprawę na rozprawę. Nie jest to najbardziej fortunate rozwiązanie. Bardziej pragmatycznym byłby chyba przepis pozwalający prezesowi sądu na natychmiastowe wyznaczenie rozprawy w sytuacji, gdy oskarżony już w odpowiedzi na wniosek wyraża sprzeciw wobec warunkowego umorzenia.

Posiedzenie sądu

Pełniejsza realizacja zasady kontradyktoryjności w przyszłym k.p.k. możliwa będzie dzięki przepisom określającym udział stron w posiedzeniu przed rozprawą. Projekt nieco inaczej niż obe-

cny k.p.k. reguluje kwestię uczestnictwa stron w posiedzeniu przed rozprawą. Przyjmuje się obowiązkowy udział prokuratora we wszystkich posiedzeniach sądu. Z treści art. 335 § 1 projektu wynika, że ustawodawca nakłada taki obowiązek także na oskarżonego, jeśli prezes sądu lub sąd tak zarządzą. Natomiast obrońca oskarżonego, jak i inne strony mogą brać udział w posiedzeniu, jeśli się nań stawia. Sąd nie ma przy tym obowiązku zawiadamiać ich o terminie posiedzenia. Stąd naturalne wydaje się pytanie: w jaki sposób mają te podmioty powziąć wiadomość o posiedzeniu, w którym mogą brać udział? Czy jest możliwe pełne korzystanie z przysługujących uprawnień, jeśli uprawniony o nich nie wie? Zdaje się, że tej wątpliwości nie jest w stanie rozwiązać przepis zobowiązujący prokuratora do zawiadomienia wyżej wymienionych o przesłaniu do sądu wniosku o warunkowe umorzenie postępowania¹¹. Prezes sądu nie ma przecież obowiązku doręczenia stronom, a szczególnie pokrzywdzonemu, odpisu wniosku prokuratora¹².

Niezależnie od pojawiających się w tej kwestii wątpliwości istotne i warte podkreślenia jest, że w nowym k.p.k. umożliwia się pokrzywdzonemu uczestnictwo w posiedzeniu, na którym sąd rozważa celowość warunkowego umorzenia postępowania. Do tej pory takiej możliwości nie było.

Warta odnotowania jest również zmiana dotycząca dokumentowania przebiegu posiedzenia sądu, na którym rozważana jest kwestia warunkowego umorzenia postępowania karnego. W obecnie obowiązującym k.p.k. sporządzenie protokołu z przebiegu posiedzenia ma charakter fakultatywny. W li-

teraturze¹³ podkreślano wprawdzie potrzebę upowszechnienia praktyki protokolowania posiedzeń, zwłaszcza w tych wypadkach, gdy przeprowadzane jest ono z udziałem stron procesowych (a tak jest w wypadku posiedzeń, o których mowa w art. 299 § 2 k.p.k.), jednakże dopiero zapis art. 140 § 1 pkt 10 projektu wyraźnie wprowadza do polskiej procedury karnej nakaz sporządzania protokołu z posiedzenia sądu przeprowadzanego w ramach wstępnej kontroli oskarżenia.

Porozumiewanie się – nowość w projekcie k.p.k.

Projekt daje sądowi możliwość odroczenia rozpoczętego już posiedzenia. Podstawą takiej decyzji może być szansa porozumienia się oskarżonego i pokrzywdzonego w kwestii naprawienia szkody lub innego zadośćuczynienia ofierze przestępstwa. Sąd musi ocenić, czy odroczenie będzie „celowe”, a zatem, czy rzeczywiście w konkretnej sprawie istnieje możliwość jakiegokolwiek porozumienia i wspólnego ustalenia przez sprawcę przestępstwa i pokrzywdzonego sposobu naprawienia szkody. Projektodawcy wprowadzając do polskiego procesu karnego pewne elementy funkcjonującej w państwach zachodnich praktyki negocjowania i porozumiewania się przez uczestników postępowania karnego, przewidują możliwość negocjowania przez oskarżonego i pokrzywdzonego jedynie kwestii związanych z naprawieniem szkody lub innym zadośćuczynieniem. Pojawia się pytanie, czy nie byłoby słuszne rozszerzenie zakresu porozumień na inne „warunki”¹⁴. Projekt k.k. znacznie rozszerza probacyjny charakter

tego środka karnego, wprowadzając możliwość oddania sprawcy pod dozór kuratora, osoby lub organizacji godnej zaufania oraz nałożenie szerszego zakresu obowiązków probacyjnych – obligatoryjnie obowiązku naprawienia szkody, fakultatywnie obowiązku informowania sądu lub kuratora o przebiegu próby, przeproszenia pokrzywdzonego, powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających, wykonywania obowiązku alimentacji, zakazu prowadzenia pojazdów oraz tzw. świadczenia pieniężnego¹⁵.

Uzależnienie decyzji sądu o warunkowym umorzeniu (podejmowanej na posiedzeniu przed rozprawą) od zgody oskarżonego może wpłynąć na zwiększenie zainteresowania stron możliwością wspólnego ustalania składanych następnie sądowi propozycji co do „warunków” umorzenia. Duże znaczenie ma także dostrzegana przez autorów projektu potrzeba włączenia pokrzywdzonego w proces naprawiania szkody wyrządzonej przestępstwem.

Postanowienie sądu oraz środki jego zaskarżenia

Projekt k.p.k. w osobnym przepisie (art. 336) określa treść postanowienia sądu o warunkowym umorzeniu postępowania. Zmiany, jakie wprowadzono w tym zakresie do obecnie obowiązujących przepisów są wynikiem nieco innego oblicza materialnoprawnego tej instytucji. W postanowieniu bowiem obok takich istotnych elementów, jak określenie czynu oskarżonego, wskazanie jego kwalifikacji prawnej oraz oznaczenie okresu próby (art. 336 § 1 projektu), sąd określać będzie nałożone na sprawcę

obowiązki, a także sposób i termin ich wykonania. W razie uznania za celowe sąd określi również, kto będzie sprawował dozór nad oskarżonym.

Szczególną uwagę zwrócić należy na tę część projektu, w której określono sposób zaskarżenia postanowienia sądu o warunkowym umorzeniu. Istotna zmiana w zakresie kompetencji do stosowania tego środka penalnego pociągnęła za sobą zmiany w sposobie zaskarżenia rozstrzygnięcia. Charakterystyczna dla obecnych uregulowań k.p.k. wyraźna różnica w uprawnieniach oskarżonego i pokrzywdzonego przestanie istnieć w przyszłym kodeksie. Rozwiązania proponowane przez Komisję¹⁶ zapewniają bowiem równe – także co do zakresu przedmiotowego – prawo zażalenia się na postanowienie sądu: prokuratorowi, pokrzywdzonemu i oskarżonemu. Zniknąć ma zatem odrębny tryb zaskarżania, to jest sprzeciw od postanowienia, służący dotąd jedynie podejrzanemu (oskarżonemu) oraz ograniczenie przedmiotowe zaskarżenia tej decyzji, stawiane pokrzywdzonemu w obecnie obowiązującym k.p.k.

Uwagi końcowe

Zadośćuczynienie przez projektodawców wysuwanych od lat postulatów, by o stosowaniu warunkowych umorzeń decydował jedynie niezawisły sąd, należy powitać z zadowoleniem. Zwiększenie możliwości podejmowania decyzji na posiedzeniu ma ogromne znaczenie nie tylko dla ekonomii procesowej. Przede wszystkim jest szansą na uniknięcie zbędnej stygmatyzacji sprawcy przestępstwa, jaka łączy się, bez wątpienia, z jego zasiadaniem na ławie oskarżonych w

trakcie jawnej rozprawy. Projekt nie zatracca przy tym celów samej instytucji warunkowego umorzenia, zwiększając nawet jej efekt poprzez wprowadzenie możliwości porozumiewania się sprawcy i ofiary w sprawie naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem.

Projekt jednak nie zabezpiecza w sposób wystarczający prawidłowego stosowania tej instytucji w „nowych” warunkach. Niektóre z proponowanych rozwiązań ustawowych – jak wykazano wyżej – nie są dość precyzyjne. Z treści materialnoprawnej warunkowego umorzenia wynika, że stosowanie tej instytucji na posiedzeniu, zamiast na rozprawie, może mieć swoje pozytywne aspekty. Najwięcej jednak wątpliwości budzi fakt, że projekt milczy w kwestii postępowania dowodowego na posiedzeniu sądu oraz w kwestii ewentualnych uprawnień i gwarancji stron w tym zakresie. Ustalenia co do winy oskarżonego będą z pewnością odbywać się w oparciu o materiały postępowania przygotowawczego i przyznanie się oskarżonego. Czyż nie powinny one jednak ulegać w toku posiedzenia

weryfikacji, czemu sprzyjałaby już zwiększona kontradiktoryjność posiedzenia? Obecność wszystkich stron na posiedzeniu mogłaby umożliwić także bezpośrednio prowadzenie pewnych dowodów. Problematyka dowodzenia na posiedzeniu sądu sprowadza się właściwie do ustalenia i dokonania przez ustawodawcę wyboru, co będzie lepszą drogą poznania: dowód swobodny, czy też formalny. Niewystarczający wydaje się więc zapis art. 94 projektu¹⁷, a odnoszący się jedynie do możliwości sprawdzenia przez sąd okoliczności faktycznych, umożliwiających podjęcie decyzji procesowej. Być może właściwsze byłoby jasne określenie przez ustawodawcę, czy w ramach „sprawdzenia” okoliczności faktycznych dopuszczalne byłoby prowadzenie formalnych dowodów, czy też może nie byłoby pożądane dopuszczenie do przekształcenia się postępowania dowodowego na posiedzeniu w quasi-przewód sądowy, szczególnie w sytuacji, gdy przewiduje się możliwość podjęcia decyzji o warunkowym umorzeniu także na rozprawie głównej.

Przypisy:

¹ Jeszcze w trakcie dyskusji nad projektem Kodeksu karnego z 1969 roku oddanie warunkowych umorzeń do wyłącznej kompetencji sądu postulowali J. Bafia w: *Warunkowe umorzenie postępowania karnego według projektów k.k. i k.p.k.*, „Palestra” 1968, nr 12, s. 24; Z. Kubec w: *O niektórych instytucjach w projekcie kodeksu karnego*, „Palestra” 1968, nr 10, s. 46–47; natomiast w trakcie obowiązywania kodeksu m.in. A. Marek w: *Warunkowe umorzenie postępowania karnego*, Warszawa 1973, s. 163; A. Murzynowski w: *Istota i zasady procesu karnego*, Warszawa 1984.

² Świadczy o tym np. polemika prowadzona na łamach „Państwa i Prawa” pomiędzy: J. Skupińskim – *Czy utrzymać instytucję warunkowego umorzenia postępowania karnego?*, PiP 1982, nr 1–2, s. 126–129, a B. Kunicką-Michalską – *W sprawie utrzymania instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego*, PiP 1982, nr 9, s. 116–119.

³ Uzasadnienie projektu k.p.k. s. 159.

⁴ Art. 65 § 1 Projektu k.k.: „Sąd może warunkowo umorzyć postępowanie karne, jeżeli wina i szkodliwość czynu nie są znaczne, okoliczności jego popełnienia nie budzą wątpliwości, a postawa sprawcy nie karanego za przestępstwo umyślne, jego właściwości i warunki osobiste oraz dotychczasowy sposób życia uzasadniają przypuszczenie, że pomimo umorzenia postępowania będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności nie popełni przestępstwa.

§ 2 Warunkowego umorzenia nie stosuje się do sprawcy przestępstwa zagrożonego karą przekraczającą 3 lata pozbawienia wolności”.

⁵ Por. przypis 4.

⁶ Obowiązek taki nakłada na prokuratora projektowany art. 335 § 2 k.p.k.

⁷ Art. 329 § 2 projektu k.p.k.

⁸ Art. 333 § 2, zamieszczony w rozdziale 39 projektu k.p.k. zatytułowanym „Wstępna kontrola oskarżenia”, przewiduje posiedzenie sądu w przypadku konieczności podjęcia decyzji o zwrocie sprawy prokuratorowi.

⁹ Art. 339 projektu k.p.k.: „Po uzupełnieniu śledztwa lub dochodzenia oskarżyciel publiczny składa nowy akt oskarżenia albo podtrzymuje poprzedni, albo zwraca sądowi akta sprawy z wnioskiem o umorzenie postępowania lub o jego warunkowe umorzenie”.

¹⁰ Art. 333 § 1: „Prezes sądu kieruje sprawę na posiedzenie, jeżeli: (...) zachodzi potrzeba rozważenia kwestii warunkowego umorzenia postępowania”.

¹¹ Art. 329 § 2 projektu k.p.k.

¹² Art. 332 § 1 projektu k.p.k.

¹³ Apelował o to m.in. H. Kempisty w: *Metodyka pracy sędziego w sprawach karnych*, Wyd. Prawnicze, Warszawa 1986, s. 349 i nast.

¹⁴ Z pewnością bowiem pod pojęciem „innego zadośćuczynienia” nie ukrył ustawodawca pozostałych, możliwych do nałożenia na sprawcę, obowiązków probacyjnych. Weźmy pod uwagę choćby wprowadzony w projekcie kodeksu karnego obowiązek łożenia na utrzymanie innej osoby. Oskarżony może nie tylko przyjąć takie zobowiązanie, ale co więcej możliwe jest, że po porozumieniu z pokrzywdzonym sam zasugeruje takie rozwiązanie sądowi. Warto zatem, zważywszy na znaczenie wychowawcze oraz gwarancyjne tego rodzaju porozumień, rozważyć możliwość rozszerzenia ich zakresu.

¹⁵ Art. 66 projektu k.k.

¹⁶ Art. 336 § 4 projektu.

¹⁷ Bliźniaczo podobny do obecnie obowiązującego art. 89 k.p.k.